

אילן בושם: סיפורו של סופר

תכלית חיינו היא פיתוח העצמיות ואיש-איש מאתנו נוצר להגשים טבעו בשלמות.

א. ויי ל ד

לא ידע אם לשמוח על שעדיין לא קיבל את צו־הגיוס אם לאו. לא נעים היה לבחור צעיר להיראות בעיר הריקה כמעט מאנשים בני גילו. חשש גם משובם של החברים, מן הלהג האינסופי באותו ענין. מצד שני, היתה הרגשה של הפסד: דבר כלשהו מתרחש והסקרנות דוחקת להציץ. כתאונת־דרכים המקבצת סביבה קהל עוברים־ושבים.

לבסוף הגיע הצו. הפעמון החשמלי צירצר בשש בבוקר והוא אמר לאשתו: "זהו זה". עטוי פיג'אמה ואפוף קור־שינה שירך דרכו אל הדלת. ההמולה שבחוץ הידהדה באזניו כקול־מצלתיים.

"תבוא לבסיס מה שיותר מהר. אין לנו יותר מקום במכוניות. הבסיס שלח חמש מכוניות לאסוף את האנשים וכולן התמלאו כבר". הוא סגר את הדלת ושירך דרכו למיטה.

"מזלי שהמכוניות התמלאו", הירהר, "עוד היה חסר לי להסתדר כשהם עומדים לי על הראש". הוא יתמסר עוד קצת לשינה, יתקלח ויאכל לאטו. הוא שוא את פרצופו המשולהב של החייל כאילו מדובר היה בעסק של אביו. אשתו ביקשה לדעת במה המדובר. הוא סיפר לה.

"ואם את חושבת שאבוא לבסיס באחת־עשרה יקרה משהו, אז את טועה. מלחמה זה באלאגאן אחד גדול. איש לא יודע מימינו ומשמאלו".

קרוב לאחת־עשרה בבוקר הגיע לבסיס. התיצב לפני מי שצריך היה להתיצב, וכפי שסבר מלכתחילה לא נשאל לסיבת איחורו.

אחר הצטרף לקבוצת יושבים מהם נודע לו שהאוגדה נמצאת "למטה" ושהיושבים כאן, כולל אותו, אמורים להוות מילואים למקרה שמישהו שם "למטה" ייפגע או יחלה וכיוצא באלה. רווח לו.

אלא שמדי־פעם נשתרבו לקבוצת היושבים פרצופו של בעל דרגה כלשהי שתהה על עיסוקו של איש זה או אחר מן היושבים. "באלאגאן, באלאגאן", הירהר, "נראה שלא חשבו עד לפרט האחרון". ובאלאגאן זה שעליו שש שעה שבאו לקרוא לו למילואים נראה לו עתה מפחיד ומאיים לשטוף אותו כגל אל מחוץ־חפץ שלא רצה להגיע אליו.

הוא שהה הרבה בבת־שימוש אלא שאיתרע מזלו ובאחד מפרקי־הזמן בו לא שהה

בבית-שימוש נשאל על-ידי בעל הדגה כלשהי, על אף שישב בדול בקרב החבורה ולא קפץ בראש, אם יודע הוא לנהוג בזחל.
 "בקושי בטקסי", ענה, על אף שפשר היה לנהוג ברכב במשקל של שמונה טונות. חירור המתרגשות פרש מחבורת היושבים ושוטט במחנה עד שהחשיך. לאחר ארוחת-הערב, על אף השעה המוקדמת, התקינו האנשים עצמם לישון. פיטפטו על כך ועל כך, הפריחו בדיחות, ציחקקו, כגוף המיטלטל מצד אל צד עד שנרדם. לאחר זמן השתרר שקט.
 פתע התרומם מעט ומילמל משהו. חזרו וקראו בשמו. הבין שקול מלמולו לא הגיע לאזניהם של אלה שצריך היה להגיע. שתק.
 קראו בשמו של מישוהו אחר. גוש כהה התרומם מעל הקרקע ונע, מתנדנד מעט מצד אל צד, אל עבר הקורא. השנים עמדו קימעה איש אצל רעהו. אחר נעקרו והלכו להם.
 הוא ישן ואיש לא יוכל להאשימו מדוע לא התעורר. כשאדם ישן הוא ישן ואין לו שליטה על עצמו.

עטוי שמיכה קיצית אפורה-שחורה מאובקת, כשתרמילו המלא חפצים ובגדים מן הבית דבוק אל גופו, מיהר לאחד האהלים הרבים שפזורים היו בסביבה. ההוראה היתה לישון בחוץ בקירבת צריף בו שכנו המשרדים השונים של היחידה.
 האוהל היה, כמצופה, ריק מאנשים. חמש-שש מיטות-ברזל עם ובלי מזרונים עליהן העידו על חיים שרחשו במקום בזמן מן הזמנים. הוא התישב על אחת המיטות וזו חרקה ונדמה היה לו שהרעש מהדהד בכל המחנה. הוא התכרבל בשמיכה הקיצית האפורה-השחורה המאובקת וניסה להירדם. הוא שנא את השינה בבגדים בשמיכות צבאיות אפורות-שחורות מאובקות. נרדם לא נרדם כאילו עלה וירד על-גבי גלים. ביקש לישון כדי להתרחק מן המאורעות וחשש מפני השינה כדי שלא יבואו עליו המאורעות במפתיע. קולות אדם, אורות קלושים של מכוניות וטריטור מנועיהן, היו קרובים ורחוקים ממנו בעת-ובעונה-אחת.
 פתע התעורר. מבוהל מעט הסתכל בשעונו. השעה היתה שלוש לפנות-בוקר. משמע שנרדם. עדיין באוהל. עדיין בנתיב הפריחה. עדיין לא נתפס. שקט שרר בכל. אפילו שררה בכל. "רק שלש לפנות-בוקר", הירהר, זמן רב עוד לפניו עד שיאיר השחר.
 הוא שכב וראשו על שתי כפות-ידיו שאצבעותיהן שלובות זו בזו ומבטו נעוץ בתקרת האוהל שלא נראתה מחמת החשיכה. תסיסה נעימה רחשה בחזהו ובגרונו. היה משהו מהרחבת-הדעת בדברי תשובתו על שאלתו של בעל-הדרגה באשר ליכלתו לנהוג בזחל ובכך שלא הגיב על קריאת שמו.

השכיבה באוהל, בלילה, מנותק מן המתרחש, החריפה תחושות משכבר וחצאי-רעיונות נבטו לרעיונות נוכח המצב החדמשמעי שאליו נקלע.
 הירהר במה שקרא על היקום ונאנת. עד המאה השש-עשרה היתה סברה (בה תמכה

הכנסיה) שכדור-האר (היוונים, על סמך תצפיות ומדידות שביצעו, הגיעו למסקנה שהארץ בעלת צורה של כדור) הוא מרכזה של תבל וכל הכוכבים נעים סביבו. באמצע המאה השש-עשרה (כתוצאה מעבודתו של קופרניקוס) התברר שכדור-הארץ וכוכבי-הלכת מסתובבים סביב השמש. כשהבינו שכדור-הארץ אינו מרכז היקום חשבו שהשמש היא מרכזו. עתה ידוע שהשמש היא רק כוכב אחד מביליוני כוכבים המכונסים במערכת חלזונית עצומה של כוכבים, גז ואבק המכונה מערכת שביל-החלב או גאלאקסיה. פעם חשבו שהגאלאקסיה היא כל היקום אך במאה העשרים גילו שיש עוד מערכות דומות במרחקים גדולים מן הגאלאקסיה שלנו וגם אלו קרויות גאלאקסיות.

ועל-אודות החיים: בכל מקום בחלל מוצאים אותם יסודות פיזיים שהם תנאי להיווצרותם של חיים. כוכבים מתפוצצים מעשירים את ענני המימן הנישאים בחלל ביסודות מורכבים יותר שבסופו של דבר הם מתגבשים לכוכבים חדשים. על-גבי כוכב-לכת מסוים העלתה פעילות ביזכימית מקרית חומר בלתי-פעיל לרמה של תודעה. דמותו של האדם התגבשה בבטנם הלוהטת של כוכבים ולא ברחם אמו. האדם עלה מן העננים המתכווצים של גז ואבק לאחר הולדת השמש וכוכבי-הלכת. תהליכים אורגאניים דומים לאלה שהולידו את האדם התרחשו ודאי, לדעת מדענים מסויימים, פעמים רבות במקומות אחרים. אלא שדמותם של יצורים אינטליגנטיים בכל מקום אחר על-פני היקום לא תהיה בבואה של האדם לפי שהמורכבות הגינטית של האדם גדולה כל-כך עד שהסיכויים שאין לו לאדם כפיל מתבטא במספרים אסטרנומיים.

יש מדענים הסבורים שמספר הציביליזציות המקדימות בהרבה את הציביליזציה שעל-פני כדור-הארץ נע בין חמישים-אלף למיליון.

ובכן, הירהר, כדור-הארץ אינו מרכז העולם ולא במאמר-אלוהים נברא אלא על-ידי התפוצצות כוכבים שהעשירו את ענני המימן הנישאים בחלל ביסודות מורכבים יותר שבסופו של דבר התגבשו והיו לכוכבים. והאדם אינו נזר הבריאה אלא יצור מקרי שנוצר עקב היווצרות תנאים אורגאניים כאלה וכאלה.

מכאן שהאדם—על כל אשר יצר ועל כל מערכת מושגיו—איננו מהות מיוחדת במינה אלא הוא בחזקת התפתחות אורגאנית אשר בשלב בו היא נמצאת מזה כר-יוכך אלפי-שנים יש לה סימני-ייחוד כשם שפל חי אחר בשלב ההתפתחות האורגאנית בו הוא נמצא יש לו סימני-ייחוד של חיים אלה-ואלה. מכאן שאין חיי האדם בעלי משמעות יותר מקינת הציפור.

כמעט והדליק סיגריה (רגוע היה ולבו טוב עליו) אלא שלפתע זכר את המסיבות: לילה, מלחמה או כמעט מלחמה, והוא, שהפקיע עצמו ממערכת של מושגים, אמונות, דעות ומנהגים שאדם נולד לתוכן; מכלול שהוא דם-התמצית של חיי אדם בכל חברה אנושית באשר היא שם. שכן חיי האדם לא היו חיים באותם מרחבים נוראים, של חוסר תכלית נראית-לעין, חוסר הבנה לתופעות ולמוות לולא אותם מושגים, אמונות, דעות ומנהגים שפיתח על-מנת להקל את סבל קיומו.

לא ידע מה נורא ממה: זה שכדור-הארץ אינו מרכז העולם, זה שקיימים חיים גם מחוץ לכדור הארץ, או זה שהאדם התפתח מצורת-חיים נמוכה. ואותו קיום המקרי, פרי תנאים אורגאניים ופיזיקליים מסוימים, הצרים להם צורות מצורות שונות על-פני כדור-הארץ ובמקומות אחרים, גם הוא בחזקת סכנה, שכן די בשינוי "קל-שפקלים" בנתונים פיזיקליים מסוימים (כוכבים מתפוצצים מעשירים את ענני המימן הנישאים בחלל ביסודות מורכבים יותר שסופם מתגבשים לכוכבים חדשים) וחזיון החיים נעלם ואיננו, ודבריימי של האדם והאלמוות של גאוניו יקפאו או יישפרו יחד עם כדור-הארץ, כדבריו הנוראים של עורך-הדין ב"התערבות" לצי'כוב.

ובנוסף על כך, המוות המכלה הכל. כן, הוא יודע, לולא המוות לא היתה היסטוריה (לא היה "לפני כך-וכך שנים"), לא היו שמחה, עצב, שירה, ואף-על-פי-כן מה-נוראים דבריו של דה-מרסי ב"חווה הנישואים" לבלזאק על בוזו לכסילים הנזאלים להאמין בחיי הספר שעה שחולות מדבריותיה של אפריקה מורכבים אפר של ערים כלונדון, פאריו, ונציה ורומא. ומה-נוראים דבריו של עורך-הדין ב"התערבות" לצי'כוב, לאחר ששינה את השקפתו על החיים, אחרי שלמד בעיון את חיי העולם הזה משך חמש-עשרה שנות שבתו מרצון בכלא, על כך שהכל עובר-ובטל, הכל אין-ואפס, חזון-עתועים ודמיון כוזב. האנשים אמנם גאים, נאים וחכמים, אך המוות ימחה אותם מעל-פני האדמה כעכברים השורצים מתחת לרגליים.

ובכן, צמחו להם חיים בעל-כרחם, מקריים ובני-חלוף; התפתחו לכיוון שהתפתחו, התפצלו לאלף-ואחת מהויות של חיים. "אהה", הפליט בנעימה של בוז והחווה תנועה של ביטול בידו, "לאמיתו של דבר, כמעט אין אנו קיימים". הוא קם ממיטתו והסתובב באוהל כאילו דיבר אל מישהו.

לפתע גבהל מפליטת-הפה בלילה ומן ההתרועעות באוהל אנה ואנה והתישב על המיטה בה ישן. כשמרפקיו שעונים על ברכיו, וגב כפותיו תומך את לחיו, ראשו ומבטו מוסבים אל רצפת האוהל העשויה מישטחי בלזקים אפורים, כשברווחים שביניהם צומחים מיני עשבים, הוסיף לארוג את מחשבותיו.

במרוצת הזמן השתכללו חיי האדם (מהות אחת מאלף מהויות של חיים) ונפש האדם געשתה מורכבת עד שנבדל אדם מחברו כמו שחיה נבדלת מחברתה תוך שמורכבות האופי והתכונות תובעת גישומה במחשבה או בעשייה. אנשים חיים את עצמם כשם שכל חיה חיה את חייה המהותיים לה. לאמיתו של דבר, אין דבריימי האנושות על כל גילוייהם אלא חייהם של אנשים מסוימים את עצמם. דימה את חייהם של בעלי המיוחדות את עצמם להרכנת ראש ולבטישת רגליים בקרקע של צבאים המוכנים לקרב על הפריפריה שלהם.

רעיונות ואידיאות אינם מרחפים בחלל האוויר אלא נוצרים בנפשם המורכבת של אנשים מסוימים ודברים שבמרוצת הדורות נראו כחינת עומדים ותלויים באוויר מקדם-קדמתה אינם אלא מעגלי האדנה הרחוקים מן האישיות היוצרתם במקום ובזמן; דברים שבמרוצת הזמן, חלה בהם טרנספורמציה בנשמתם של בעלי-

מיוחדות אחרים כשהם מועברים ממקום למקום ומדור לדור מבעד לאלה שהם "דף חלק" לכתוב עליו או הנכפים לכך על-ידי בעל האישיות היותר גדולה. לאמיתו של דבר, אנשים "כותבים" באנשים אחרים. חזיונות-תעותעים של שליטים למיניהם ואחוזים בציציות-ראשם של אנשים וסוחפים אותם למערבולת חייהם, ובעצמה רבה, עד קרקעית תכונותיהם השונות והמשונות. "אידיאות" פוליטיות דתיות ואחרות "מחלחלות" בלפותיהם של בני-האדם ומפעילות אותם בזמן כלשהו, ובעצמות שונות, ומיני "משמעויות" נוצרות מ"התפוצצות" האישיות הגדולה כחלקי סלע ניתזים: עמים, גבולות, "ערכים" וכו'. ואת הגבולות הרחבים של האישיות הגדולים ממלאים אישים מסדר-גודל קטן יותר והרוב העצום של האנשים שהם "דף חלק" לכתוב עליו או שהם נכפים לכך. "כך", הימהם וחיכך כפות-ידיו בשביעות-רצון כאילו שיכנע יריב סמוי בהגיון דבריו.

פתע "חש" בסיפוריו כאילו מישש את אברי גופו. הם מילאוהו עד אחרון הנימים שבו. בדמיונו "דיפדף" במחברתו שפריכתה כתומה-חומה עבה (כפי שעשה פעמים רבות במציאות) אשר בה מדביק היה את חוות-דעתם של עורכי רבעונים ומוספים ספרותיים, לענין סיפוריו. בהרגשת סיפוק וחיוך השתרע על המיטה. כן, ברי היה לו שהבקורת על סיפוריו, שהוחזרו אליו בזה אחר זה, העידה על שיפור ניכר בכתיבתו. אם בתחילת כתיבתו "דיברה" הבקורת על כשרון ערטילאי וציינה את "צורת הביטוי המקורית" שלו, או את "רעיונותיו מעוררי-המחשבה", או את "ראייתו המקורית", פעמים אפילו ה"נוקבת", אך לא מצאה ידיה ורגליה ברכיכה שהתפרצה מנפשו ("קטע ממשוה ללא התחלה וללא סוף". "הכתוב מאד לא מגובש ולא מהוקצע הן מבחינה לשונית וסגנונית והן מבחינת המבנה והתיאור". "עירבוב סגנונות"), הרי עתה נתפסה לדברים כגון "חוט-שדרה", "מיתח", "תיאור אינטנסיבי", "חדירה" למבוכתו וספקותיו של הגיבור וכיוצא באלה. הוא המשיך ו"עילעל" בדמיונו באותה מתברת כמי שמלטף ראשו של מי שחביב עליו ומבטיחו נאמנה שלא יאונה לו כל רע.

אותו חוסר רצון "לרדת למטה", שנבע מכך שאותו ענין לא חדר במפולש את נפשו, הפך פחד טמיר לחדול מהיות עוד בטרם יחיה את עצמו. היתה זו הרגשה של היקלעות לאש צולבת כשאין לך נגיעה לנושאי הריב.

אף שסמוך לבוקר גברה עייפותו ובאמת-ובתמים ביקש לישון, לא רק כדי להתרחק מן המתרחש וכדי שתקצר לו הדרך ויגיע למחוז-חפצו בתכלית ההקדם, לא היה יכול להירדם מחמת ההתרגשות שתקפה אותו לקראת הפגישה עם הסיטואציה שהוא אשר גרם לה להינצר.

משהגיעה שעתה של ארוחת-הבוקר הזדקף מעומק האוהל ובחן את סביבת הצריף שלגדה פרשה אתמול קבוצת האנשים לישון. נפש לא היתה במקום. הוא חמק לעבר השירותים ואחר פסע לכיוון חדר-האוכל. תוהה היה איך יגיבו למראהו האנשים שאתמול שהה במחיצתם. הוא התישב ליד אחד השולחנות שאליו הסבו כמה מהאנשים ששהה במחיצתם אתמול. כלי-אוכל שיקשקו ושיחה קולנית קלחה לה על כך ועל כך.

"בדרך-אגב", סקר את פרצופיהם של היושבים בלילה כאשר לא הגיב על קריאת שמו ואחר חמק ממקום רבצה של הקבוצה, הבחין בו, או נדמה היה לו כי הבחין בו, גוש כהה אחר שהתרומם גם הוא לשמע קריאת שמו. מישהו ניענע לו עתה בראשו שלום רופף. השאר אף לא "הבחינו" בו. מתוך שיחתם התברר לו שמקבוצת הממתינים שמנתה חמישים איש לערך נותרו כשתי עשרות בלבד.

לאחר-מכן שוטט ליד משרדי היחידה. מפקדים בדרגים שונים יצאו ובאו בפתחי החדרים ודיברו קולנית איש אל רעהו או אל הפקידות-החיילות שישובו אצל שולחנות של עץ או פח, שעליהם מונחים היו טלפונים ושאר אבזרי-תקשורת.

אכן, חלל היולי הם החיים, הירהר, ואנשים במיוחדותם הם הממלאים אותם ולא עקרונות כלשהם. הרגשה היתה בו שכבר לא "ירד למטה" שכן אותם ש"ירדו" כבר מילאו את החלל ההיולי של החיים בסיטואציה הנדונה (הוא דימה את האנשים האצים-רצים-מתרוצצים ואת רעמיהם של כלי-הרכב המתגלגלים על הכביש לגרורים בלולים הנשפכים לתוך משפך-ענק שפתחו המוקשה והמכוון למטרה מסוימת עשוי מאות ואלפי הגיגים אחוזים ודבוקים זה בזה, פרי סיטואציה נפשית של אנשים מסוימים המתבטאת באנשים אחרים) עד שכמעט פנה אליו מפקד כלשהו בשאלה למעשהו במקום (בזאת הבחין על-פי הארשת שבעיניו והעיקול שבשפתיו ותנועת היד הרומזת לו ליקרב) רק שהוא חמק לו "בתום-לב" מעבר לפינת הצריף בדרך "לעשיית צרכים" ולא שעה "לכווניהחן" של אותו מפקד, שכעבור רגע פנה למקום שפנה, פרצופו משולהב והוא מלהג ומגנפף בידיו כאילו כוח כלשהו אוהזו בערפו, וצווח.

טירוף יהיה זה מצדו אם יוסיף לשוטט במחנה הריק מחיילים, הירהר, שכן בסופו של דבר יעלה באקראי בחרמו של איזה נציג המיצג את מיוחדותו, שעברה טרנספורמציה אחת-מני-רבות, של אדם שחי בזמן מן הזמנים.

הוא פנה לאוהל בו שהה משך הלילה וארזו את תרמילו. את שתי השמיכות הצבאיות השחורות-האפורות המאובקות ש"חתם" עליהן החליט להשאיר באוהל ולו גם יוצרך לשלם בעד אבדגן בזמן מן הזמנים. (לא יכול היה להשיג "טופס-טיולים" שכן להשגת "טופס-טיולים" צריך היה שישוחרר רשמית אך מהו תשלום בעד שתי שמיכות לעומת נטילת גורלו בידי).

הוא התקדם לעבר השער הראשי של המחנה. מי יודע היכן הוא עתה: "למעלה", "למטה", או בדרך. וכשיחזרו האנשים תעלה המהומה עד לב-השמיים שכן יבקשו להגיע למקום שהם צריכים להגיע ולהיות שוב במידות השונות, הם-עצמם, ולהתנער מחיבוקו העז של כוח הכופה אותם להגשים את עצמיותו.

חוסר העתקים מתלוש-המשכורת ומשובר-הנסיעה יכול להיות עדות לכך שלא היה במילואים. אך, לאמיתו של דבר, אין חסרונם של שנים אלה מוכיח מאומה. יכול אדם לוותר על שובר-הנסיעה או, אם בעל-רכב הוא, לא יודקק לו מכל-יכול ואף שחייב חייל בקבלת המשכורת, כבר אירע שמגויס ויתר עליה לשם קיצורו של תהליך ה"שיחרור". ובסופו של דבר, אותם מאות-מאות של פנקסים עם העתקים של תלושי

משכורת ושובריי-נסיעה מתערמים, ודאי, באיזה מחסן, ומעלים אבק. העיקר הוא שנרשם בבואו למילואים ושפנקס-המילואים בכיסו, שפן פנקס-המילואים שאתו הוא עדות לכך ששחרר מן המילואים כחוק. כמה קל היה לגשת, בזמן המתאים, לשולחן המרופט שעליו עמדה קופסת-עץ צרה מוארכת-מרופטת ובה פנקסי-המילואים החומים ולשלוף ממנה את הפנקס (ואולי לא קל היה לעשות את שעשה רק שקל היה לגביו). לאמיתו של דבר, לא היה צריך אפילו להטביע בפנקס, במקום שצריך, את חותמת היחידה, שפן פעמים לא הוטבעה חותמת היחידה בסוף שירותו במילואים.

מה-נפלא היה זה לעמוד בכביש מחוץ למחנה. הוא נשם מלוא ריאותיו אוויר כאילו יצא מתוך כוך. אישיותו "נתמתחה" כגוף שהיה נתון בתנאים פיזיים בלתי-נוחים. כשחזר העירה לא חשב עוד על אי-הנעימות שבהופעתו בעיר הריקה כמעט מאגשים בני גילו. רק שמאליו אירע שהסתגר בביתו משך ימי המלחמה הספורים.

בתגובה על משלוח סיפורו קיבל, כעבור שבועות-מספר, את התשובה הבאה :

לכבוד

מר

רחוב

מר הנכבד

הסיפור מתקבל

נשמח לקרוא עוד מפרי-עטך

היתה זו, קודם-כל, פעילות רוחנית הנמצאת ביסודה של כל פעולה אנושית, מן הנמוכה ביותר ועד הרמה ביותר, ושבלעדיה לא תיתכן התפתחות כלשהי של חיי אנוש; שבלעדיה לא ייתכנו חיי אנוש כלל.